

IV.C.02.12. ONDERWIJS IN DE 16e, 17e EN 18e EEUW

De burgemeesters benoemden met de goedkeuring van de pastoor ook de schoolmeesters. Naast een jaarwedde kregen zij een woonst. Alleen mensen van onverdacht geloof en voorbeeldige levenswandel kwamen in aanmerking. Iedere parochie moest er krachtens het concilie van Trente (1545-1563) een '*ludi-magister*' op nahouden. Het onderwijs stond, zoals de lief-dadigheid, in dienst van de godsdienst. Daarom lag de grootste nadruk op de catechismus. De behoeftigen, wier kinderen de catechismus niet bijwoonden, werd iedere bijstand ontzegd. Daarnaast leerde men er lezen, schrijven en de eerste beginselen van het rekenen. Men moest de leeskunst meester zijn voor men mocht beginnen met het schrift. De meisjes, die streng afgescheiden werden, kregen nog handwerk.

Klassikaal onderwijs was niet mogelijk op scholen met een onge-regelde opkomst van leerlingen, wier leeftijden bovendien nog sterk uiteenliepen. Elk kind werkte enigszins op zichzelf en in zijn eigen tempo, vaak geholpen door oudere leerlingen. De meester had het druk met het overhoren van de leerstof en met het bewaren van de orde. Tot uitleggen kwam hij zelden.

In het verslag van de kerkvisitatie van augustus 1563 is er sprake van '*magister Wilhelmus Tutelers*' (01). Deze man betaalde in 1576 een belasting voor een huis met drie schouwen (02), dus een welstellende persoon. Ook '*mester Lambrecht*' werd vermeld en bewoonde een huis met vier schouwen.

Dit verslag vertelde ons wat de schoolmeester deed: '*Meester Willem Tutelers, een geleerde, is een schoolmeester, die de jeugd de kleine catechismus, die te Luik is gedrukt, leert, evenals het evangelie en het epistel op zon- en feestdagen. Op de andere dagen leert hij de grammatica van Despauterius en an-deren. Hij heeft te klagen. Ofschoon gedurende de 18 jaar, tot nu toe, dat hij de jeugd in dit dorp onderwijst, het boek, met belastingsgeld werd betaald, wordt hij nu, door de gemeente ge-dwongen het zelf te betalen en toch moet hij tegen een geringere prijs de dorpsjeugd onderwijzen. Dezelfde man is naar het oordeel van de pastoor een achtenswaardig man, enz..*'

In 1639 lag het schooltje op de hoek van de Singel en was niet goed onderhouden (03). In de zomer hielp iedereen mee op het veld en stond de school leeg. De schoolmeester, soms ook priester, koster, winkelier of gewoon boer, had omstreeks 1600 een jaarwedde van 60 gulden, die geleidelijk steeg tot 240 gulden in het jaar 1718.

Kinderen werden, wegens het matige gezinsinkomen op steeds jongere leeftijd in de dagelijkse arbeid ingeschakeld. Aldus werd hun bijna elke vorm van onderricht ontzegd. Bovendien was het leren lezen, waarvoor maandelijks drie à vier stuivers moest worden betaald, voor velen een niet-betaalbare luxe geworden. Wilde men leren schrijven, dan moest vier tot acht stuivers betaald worden, wat ongeveer overeenkwam met driekwart van een dagloon. Er was een tussenkomst van het armenbureau voor de minbegoeden, toch bleven steeds meer kinderen van behoeftige ouders uit de school weg.

In 1650 werd pastoor Schrammen door de aartsdiaken vermaand omdat de schoolmeester de catechismusles gaf in plaats van de kapelaan. De dorpsonderwijzer gaf zijn ontslag op het feest van de H. Johannes in 1650. Nu werd diaken Carolus Lerouge aan-gesteld door de pastoor en de kerkmombers. In 1701 werd Jacob Lemans de dorpschoolmeester. Hij was priester en bediende ook het beneficium van de '*Matricularia*' (03).

Elke dag begon om acht uur en eindigde om zestien uur met 'Onze Vader, Wees Gegroet, het Gheloof, de Thien Gheboden Godts, de Vijf Gheboden der heylighe Kercke, de Seven heylighe Sacra-menten ende de Vier Uyttersen'. Alle zon- en feestdagen moesten de schoolkinderen om negen uur naar de hoogmis en na de middag naar het lof gaan. De schoolmeester moest '*sonder dissimulatie ofte distinctie van personen, 't sij arm oft rijck, de schoolkinderen castyden die ydelick ofte uyt gewoonte den naem Godts ende syn hylighe Moeder noemen, die vloeken, sweeren ende diergelycke woorden spreken, t'sy in de schole als op de straeten*'. Maandelijks moest er gebiecht worden en 's avonds mochten zij '*niet lancx de straeten loopen ofte speelen*'. Ook ravotten in de kerk en op het kerkhof was niet toegelaten.

In 1733 lag de school nog op het Singelplein naast '*den raem van aen de kerck*' en op de hoek van '*de gemeynte straet en de straete tegen Sweldens*' en tegenover het '*huys en bouw van Feijtmans*'. De kinderen mochten niet '*op de guldecamers gaen op de feesten*'.

Tot in 1773 hield de kerkelijke overheid zich daadwerkelijk met het onderwijs bezig om de wantoestanden, waaronder de onwe-tendheid, die mede de protestantse reformatie had uitgelokt, uit te roeien. Het verplicht lager godsdienstonderwijs voor alle gedoopten leek hiertoe de kortste weg.

Een schoolmeester mocht geen herberg houden of bier tappen en moest jongens en meisjes volledig gescheiden houden. Verder was het hem verboden te '*vloecken, sweiren, onsuivere woorden spreken, vuyle liedekens, refereynen ende dobbelen, het kaartspel....oock het swemmen, naementlyck in openbaere plaet-sen, daer de menschen passeren, immers generaelyck het swemmen, als wesende schandeleus ende periculeus*'. '*De schoolkinderen sullen niet vermoghen te gaen swemmen ofte in de beke hunne voeten wasschen oft daerinne gaen mitsgaeders op d'ijs rijden*'.

Aan de Leuvense universiteit studeerden jongens uit Brustem: 1428: Johannes Heelt; 1468 Robinus Keldras; 1517 Laurentius en Augustinus Vanden Blockerie.

- 01.-Trudo-Jan Gerits.-'De Sint-Laurentiuskerk van Brustem en haar kunstpatrimonium in de Late Middeleeuwen', in: OLVL., jrg.30, 1975, blz.119, bijlage VI, visitatierapport.
- 02.-Gerard Heynen.-'Onderzoek naar de demografische toestand van Aalst, Brustem en Ordningen in 1576 en 1470', in: OLVL., jrg.30, 1975, blz.179.
- 03.-Guillaume Simenon.-'Visitationes', blz.111 en 114.